

Cyrlometodějská
teologická fakulta

Genius loci...

Výzkumná zpráva

**Evaluace rodinných konferencí a přínosů ze
strany účastníků, zadavatelů i organizátorů**

Doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, Ph.D., Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph.D.

Olomouc 2020

Cílem evaluačního šetření bylo zjistit, jak jsou rodinné konference vnímány a hodnoceny jak ze strany jejich přímých účastníků (členů rodiny, přátel a případně dalších pozvaných osob), tak i ze strany zadavatelů a organizátorů. Za dílčí cíle lze pak považovat hodnocení myšlenky rodinných konferencí jejich účastníky.

Metodologie evaluačního šetření:

Kvantitativní metodologie:

Sběr dat probíhal pomocí dotazníků, které byly distribuovány ihned po skončení rodinné konference a to:

- o **přímým účastníkům** (členům rodiny, popřípadě jiným přizvaným osobám, s výjimkou dětí – z důvodu souhlasu zákonného zástupce)
- o **koordinátorovi a administrátorovi**
- o **sociálnímu pracovníkovi**

Sběr probíhal v období 04/2019 - 05/2020.

Cílem této části bylo zjistit od:

- o **PŘÍMÝCH ÚČASTNÍKŮ** hodnocení vnímaného průběhu i přínosu rodinné konference, hodnocení myšlenky rodinných konferencí a vnímání spolupráce s organizátory konference
- o **KOORDINÁTORA A ADMINISTRÁTORA** hodnocení přípravy a vybraná data o organizaci rodinné konference
- o **SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA** hodnocení přínosu rodinné konference a jejich vnímání rodinných konferencí jako metody práce, hodnocení spolupráce při organizaci

Kvalitativní metodologie:

Sběr dat probíhal pomocí telefonních rozhovorů, které byly uskutečněny s odstupem tří až pěti měsíců, a to s:

- o **přímými účastníky**
- o **sociálním pracovníkem**

Sběr dat probíhal v období 08/2019 – 01/2020.

Cílem této části bylo zjistit hodnocení rodinné konference a jejich výsledků (plnění rodinného plánu) s odstupem času (cca 3-5 měsíců) od přímých účastníků a sociálních pracovníků.

Výzkumný soubor

Celkově byla data sebrána ze sedmnácti proběhlých rodinných konferencí. Tak jak je patrné již z názvu, výzkumný soubor tohoto šetření tvořily tři skupiny. Hlavní skupinou byli dospělí účastníci jednotlivých rodinných konferencí. Děti byly z důvodů nutnosti souhlasu jejich zákonných zástupců z výzkumu vyřazeny, i když si uvědomujeme důležitost jejich zpětné vazby. V rámci dotazníkového šetření se podařilo získat data od 98 respondentů.

Tabulka 1 Složení respondentů dle jejich vztahu k dítěti/dětem, kterých se rodinná konference týkala (s výjimkou role „kamarád“, kde se tento vztah předpokládá k dospělým účastníkům)¹

Vztah k dítěti/dětem	N
rodič	24
prarodič	20
jiný příbuzný	32
kamarád	6
někdo jiný	15

Vzhledem k nutnosti dodržet časový odstup pro kvalitativní sběr dat, bylo takto kontaktováno 37 osob. Osoby obdržely buď emailovou zprávu (na tu však téměř nikdo nereagoval), nebo byly dopředu informovány skrze SMS, že se jim druhý den ozve výzkumník a v jakou dobu, s tím, že mohly hovor odmítnout (tuto možnost využili 2 respondenti). Celkem se podařilo uskutečnit rozhovor s 19 účastníky. Ostatní účastníci měli buď jiné číslo, nebo nezvedali telefon ani na opakovaná volání.

Druhou skupinu tvořili zadavatelé rodinných konferencí, kterými byli pracovníci OSPODu (N=17) nebo neziskových organizací (N=5). Z těchto respondentů jsme oslovili 10 (z důvodu časového odstupu od rodinné konference) a spojit se podařilo s 5 z nich. Ostatní ve třech případech nereagovali na email, v jenom případě odmítli rozhovor, a v jednom případě již na daném místě nepracovali.

Poslední skupinu tvořili organizátoři rodinných konferencí, tzn. administrátoři (16) a koordinátoři (16).

¹ Počty dle vyplněných dotazníků. Celkové rozložení se může lišit, neboť všichni nemuseli odevzdat dotazník.

Analýza a interpretace dat²

Dospělí účastníci rodinné konference

Kvantitativní část:

První oblast se týká zhodnocení proběhlé rodinné konference. Zde byli respondenti z řad dospělých účastníků konference dotazováni, jak hodnotí úspěšnost rodinné konference. Tu měli hodnotit na sedmi bodové škále. Jak je vidět v tabulce 2, více jak polovina dotázaných hodnotí konferenci bezprostředně po jejím ukončení jako úspěšnou.³

Tabulka 2 Hodnocení úspěšnosti rodinné konference

Úspěšnost rodinné konference	N
velmi úspěšná	16
úspěšná	36
spíše úspěšná	26
ani úspěšná, ani neúspěšná	14
spíše neúspěšná	3
neúspěšná	-
zcela neúspěšná	-

² Pokud součet odpovědí neodpovídá počtu respondentů, je to dáno tím, že některé otázky nebyly zodpovězeny všemi respondenty.

³ Vzhledem k tomu, že sebraných dotazníků bylo 98, jsou procenta téměř totožná s absolutními četnostmi, proto jsou v textu uváděny pouze ty.

Další otázka se týkala spokojenosti s navrženým rodinným plánem. Zde je vidět, že ihned po skončení konference vnímají její účastníci navržený plán pozitivně. Většina je s ním spokojena nebo dokonce velmi spokojena.

Tabulka 3 Spokojenost s rodinným plánem

Spokojenost s rodinným plánem	N
velmi spokojen/a	24
spokojen/a	47
spíše spokojen/a	17
ani spokojen/a, ani nespokojen/a	6
spíše nespokojen/a	2
nespokojen/a	1
zcela nespokojen/a	-

Další blok otázek se týkal pocitů spojených s účastí na konferenci. Respondenti hodnotili svoje pocity před konferencí (zda se něčeho obávali, popřípadě čeho a jak se jejich obavy naplnily – tabulky 4 a 5), na samotné konferenci (tab. 6) i po skončení (tab. 7). Jak je vidět v tabulce 3, každý druhý účastník má obavu z průběhu rodinné konference. Tabulka 4 pak ukazuje, o jaké typy obav se jedná (respondenti mohli označit i více možností), a které z obav se nakonec naplnily nebo se objevily až na samotné rodinné konferenci.

Tabulka 4 Obava z účasti na rodinné konferenci

Obava z účasti na RK	N
ano	51
ne	45

Tabulka 5 Obavy spojené s účastí na rodinné konferenci (RK)

	obavy před	naplněné obavy	obavy, které se objevily až na RK
setkání s některými osobami	27	10	10
Agresivita	8		1
zbytečná akce	17	1	7
zhoršení vztahů	6	2	
Jiné	4	2	2
CELKEM	62	15	20

Obavy, které se objevily až na samotné konferenci, již patří i do oblasti toho, jak se účastníci na rodinné konferenci cítili. Jak je vidět v následující tabulce, většina účastníků měla na konferenci spíše pozitivní pocity.

Tabulka 6 Hodnocení pocitu na rodinné konferenci

Pocit na rodinné konferenci	N
velmi příjemně	24
Příjemně	34
spíše příjemně	12
ani příjemně, ani nepříjemně	21
spíše nepříjemně	6
Nepříjemně	-
velmi nepříjemně	-

Poslední otázka pak částečně vyjadřuje hodnocení po ukončení konference, a to skrze možnost označit, co se respondenti na konferenci nejvíce líbilo.

Tabulka 7 Co se účastníkům na rodinné konferenci nejvíce líbilo

Co se nejvíce líbilo ⁴	N	%
zapojilo se více členů rodiny	56	57,1
našlo se společné řešení	42	42,9
zlepšily se rodinné vztahy	4	4,1
vyřešily se i jiné problémy	11	11,2
něco jiného	4	4,1
nic se nelíbilo	1	1

Další blok otázek se týkal hodnocení role koordinátora a jeho úlohy v procesu plánování a organizování rodinné konference. Této oblasti se v dotazníku týkaly tři otázky. Do jaké míry koordinátor vysvětlil, co je rodinná konference a jak bude probíhat (tab. 8), jestli byli informováni, jakého problému se bude rodinná konference týkat (tab. 9), a pak celkové hodnocení role koordinátora konference (tab. 10).

⁴ Ačkoli to samotná otázka nenabízela, někteří účastníci označili více možností, proto celkový součet neodpovídá počtu respondentů. Procenta jsou pak počítána vzhledem k počtu respondentů, proto jejich součet není 100.

Tabulka 8 Hodnocení toho, jak koordinátor/ka vysvětlil/a, co je to rodinná konference a jak probíhá

Vysvětlení, co je RK a jak probíhá	N
zcela	96
jen částečně	1
nevysvětlil/a	-
nevím, nedovedu posoudit	-

Tabulka 9 Otázka, zda věděli, jaký problém bude rodinná konference řešit

Informovanost o problému k řešení	N
ano	96
ne	2

Tabulka 10 Hodnocení role koordinátora rodinné konference

Hodnocení role koordinátora	N
velmi důležitá	49
důležitá	38
ani důležitá, ani zbytečná	10
zbytečná	-
zcela zbytečná	-

Poslední část dotazníku pak zjišťovala hodnocení myšlenky rodinných konferencí, a to pomocí otázek, jak celkově hodnotí myšlenku rodinných konferencí a zda by ji v případě potřeby doporučili svým přátelům.

Tabulka 11 Celkové hodnocení myšlenky rodinných konferencí

Hodnocení myšlenky RK	N
velmi dobrá	48
Dobrá	29
spíše dobrá	17
ani dobrá, ani špatná	3
spíše špatná	-
Špatná	-
velmi špatná	-

Tabulka 12 Doporučení rodinné konference přátelům

Doporučení přátelům	N
ano, zcela určitě	38
Ano	45
Ne	1
rozhodně ne	1
Nevím	13

Kvalitativní část:

Sběr kvalitativních dat probíhal, jak již bylo uvedeno výše, formou telefonních rozhovorů. Podařilo se uskutečnit 19 následných rozhovorů. V rámci těchto rozhovorů bylo zřejmé, že je hodnocení rodinných konferencí velmi ovlivněno tím, jak hodnotí výsledky té, které se účastnili. Obecně lze říci, že mezi komunikačními partnery převládá hodnocení tohoto přístupu spíše pozitivní. Oceňovali možnost se sejt a hovořit spolu.

„Já si myslím, že je to takový přínosný, že se i ta rodina trochu stmelí dohromady, že se sejdeme všichni, a myslím si, že to je dobrá věc, že to takhle dělaj. Je to takový, každej tam řekne ten svůj názor, i si může pomoci. (...) Já si myslím, že jako u těch pěstounů, že by to mělo být v každý rodině, že by si měli jako projít tohento. (každý tam řekne, kdo jak může pomoci. Někdo s učením, někdo s hlídáním. Nebo prostě pomoc, jak se dá. ...) Kdo jak se může tím přínosem do té rodiny zapojit. (...) je to jako by i úleva, že ty lidi takhle nějak můžou pomoci.“

Pozitivní byl také ohlas na roli koordinátora, který funguje jako prostředník, který rodinné setkání zorganizuje a domluví.

„Já si myslím, že to bylo dobrý. Že je tam někdo, kdo je nezávislej, že jako domluvil to setkání, protože my bychom to mezi sebou asi nedomluvili, a šli jsme tam s očekáváním, že z toho nic nebude, ale nakonec to asi účel splnilo.“

Negativní názory spojené s rodinnými konferencemi se týkaly zejména neschopnosti nebo neochoty účastníků se domluvit nebo domluvený plán udržet, a také jedna z účastnic hodnotila jako problematickou nenávist mezi účastníky, díky které vede takovéto setkání spíše ke zhoršení situace a nikoli k jejímu vyřešení.

„To bylo jako doopravdy dobré, v tomto, jak jsme byli všichni pohromadě, tak jsem čekala, že se to bude vyvíjet lepší, ale jak jsme se rozešli, tak je to takový, jak to bylo.“

Sociální pracovníci

Kvantitativní část – dotazník:

První oblast otázek se týkala motivace pro volbu využití tohoto přístupu a také toho, v jaké fázi se rozhodli jej využít v kontextu práce s danou rodinou. V rámci motivace mohli sociální pracovníci označit i více možností.

Tabulka 13 Motivace pro zadání rodinné konference

Motivace	N
vhodný případ pro RK	6
potřeba podpory	11
zmapovat zdroje rodiny	16
důvěra v danou metodu	6
podnět z neziskové organizace	5
pozitivní zkušenost někoho jiného	6
podnět ze školy	1

Jak je vidět z tabulky, hlavní motivací je potřeba lépe zmapovat zdroje rodiny, které mohou být využity pro spolupráci při dalším řešení situace. V následující tabulce je pak vidět, kdy se rozhodli sociální pracovníci pro využití této metody.

Tabulka 14 Kdy se rozhodli pro využití rodinné konference

Kdy využili	N
jedna z prvních možností	1
poslední možnost	3
možnost využitou v průběhu spolupráce s rodinou	18

Druhou hodnocenou oblastí je spolupráce s administrátorem a koordinátorem RK. Ta byla hodnocena sociálními pracovníky tak pozitivně, že byly označeny pouze první dvě možnosti tak, jak je uvedeno v tabulce níže. Nejsou tam proto uvedeny ostatní hodnoty sedmibodové škály.

Tabulka 15 Hodnocení spolupráce s organizací rodinné konference

Hodnocení spolupráce	ADMINISTRÁTOR	KOORDINÁTOR
velmi dobrá	20	20
dobrá	1	1

Poslední, hlavní blok se týkal hodnocení rodinné konference a rodinného plánu.

Tabulka 16 Hodnocení rodinné konference

	N		N
velmi užitečná	7	zcela splnila má očekávání	2
užitečná	10	splnila má očekávání	13
spíše užitečná	5	spíše splnila má očekávání	3
ani užitečná, ani neužitečná	-	ani splnila ani nesplnila má očekávání	1
spíše zbytečná	-	spíše nesplnila má očekávání	-
zbytečná	-	nesplnila má očekávání	-
zcela zbytečná	-	zcela nesplnila má očekávání	-

Tabulka 17 Hodnocení rodinného plánu

	N		N
velmi dobře realizovatelný	4	řeší daný problém	9
dobře realizovatelný	7	spíše řeší daný problém	7
realizovatelný	10	spíše neřeší daný problém	-
spíše realizovatelný	1	neřeší daný problém	-
nerealizovatelný	-	nevím, nedokážu posoudit	-

Kvalitativní část:

To, co vnímají sociální pracovníci jako jednu z velkých výhod tohoto přístupu, je vytvoření prostoru k vzájemnému setkání mnohdy znesvářených rodin a ke sdílení informací.

„Obecně ta metodika mi přijde dobrá v tom, že ta rodina je vystavena takové šokové terapii. Oni tady proti sobě bojují, jsou hodně kolikrát vůči sobě v nepřátelských pozicích, a tady prostě oni jsou donuceni tou situací sejít se na jednom místě. A je docela zajímavým, jak sice na tom začátku, tak je tam takový to napětí, dusno, ale pak jako oni v průběhu ty případový (dotaz byl na konferenci rodinnou, takže se jedná pravděpodobně o přeroknutí – pozn. autorů) konference začnou, začnou nějak pracovat, Je jedno jak, ale začnou. Což mi přijde jako takový přínosný, že prostě jsou na jednom místě a musejí. I když nechtějí. Někdy se to taky samozřejmě nepovede, to záleží na rodinách, ale ten způsob mě přijde dobřej. Je do toho zapojená širší rodina, členové, který by k tomu měli co říct, a rodina o tom třeba ani neví, ta základní, že ještě mají někde nějaký příbuzný, který by ještě mohli třeba v něčem bejt přínosný. Takže celkově ten princip hodnotím pozitivně.“

Toto setkání a sdílení informací pak může dle jejich slov vést k předcházení některým řešením, které nejsou pro dítě nebo děti nejlepší.

„Já bych si takovéhle setkání přála, kdyby to jako bylo zapracované do nějaké metodiky OSPODu a bylo to jako vlastně povinnost něco takového uspořádat, a seztat ty lidi. Protože žel se nám v praxi stává, že nějaká část rodiny ani neví, že dítě je do ústavní výchovy umístěno. No a to mi přijde, že tímhle tím nástrojem by se tomu dalo krásně předcházet, a ty děti by mohly být daleko méně traumatizovány.“

Další přínosy pak vidí v tom, že rodiny samy někdy dokážou najít jiné řešení než odborníci, které lépe odpovídá jejich kapacitám a rodinnému systému, či to, že díky fungujícímu plánu není třeba využívat při práci s rodinou direktivnější způsoby. Jedna z komunikačních partnerek vidí přínos i v tom, že si po realizaci rodinné konference uvědomila, že opravdu vyčerpali všechny možnosti, jak danou situaci řešit, což hodnotí jako přínosné zejména pro sebe jako pracovníka.

Administrátoři a koordinátoři rodinných konferencí

Poslední skupinou, která se podílela na výzkumném šetření, byli organizátoři zastoupeni administrátory a koordinátory rodinných konferencí.

Část dotazníku určená pro koordinátora mapovala počty kontaktů a účastníků rodinné konference a také byli respondenti dotazováni na přínosy a problémy spojené s realizací rodinné konference.

Co se týká počtu kontaktů k dispozici a počtů kontaktů nově získaných, jsou data uvedena v tabulce níže. V jednom případě se jednalo o revizi.

Tabulka 18 Kontakty na účastníky rodinné konference

Počet kontaktů před realizací	N	Počet nově získaných kontaktů	N
0	1	1	1
1	3	3-4	4
2	6	5-6	5
3	1	8-9	3
4	2	11	1
5	1	12	1
6	1	14	1

Další tabulka uvádí počet účastníků na rodinné konferenci (včetně dětí) a zvláště pak počty dětí.

Tabulka 19 Počty účastníků rodinné konference

počet účastníků	N	z toho dětí	N
5 až 7	8	1	9
8 až 10	3	2	5
11 až 15	3	3	2
více jak 15	2		

V další otázce bylo zaznačeno, kdo se účastnil rodinné konference. V 10 případech byla účastná matka, v 7 otec, prarodiče ve 13 případech, jiný příbuzný v 11 případech, jiné blízké osoby též v 11 případech, v 1 případě byl přítomný psycholog, v 1 případě právník a ve 14 sociální pracovník. V dalších 8 případech pak byly přítomné i jiné osoby, jako například pedagog, terapeut nebo výchovný poradce.

Poslední část se týkala překážek a přínosů. 11 koordinátorů označilo jako překážku vztahové problémy uvnitř rodiny, 6 koordinátorů označilo strach, po dvou koordinátorech pak označilo neochotu k účasti z důvodu nezájmu o dítě a problematickou spolupráci s pracovníkem OSPOD, 4 koordinátoři pak zmínili problém se sháněním kontaktů a 6 uvedlo i jiné další důvody. Největší přínos rodinných konferencí vidí společně s administrátory ve vyjasnění situace rodiny, v předání informací a v příležitosti k setkání.

Další přínosy jsou pak spatřovány v nalezení zdrojů a s tím související snaze rodiny řešit nastalou situaci. Mimo to se v dotaznících objevil i přínos pro dítě, které si uvědomilo podporu ze strany ostatních.

Část dotazníku určená pro administrátory pak řešila čas strávený organizací rodinné konference, dobu od podání podnětu k realizaci a také to, z jaké strany přišel podnět k realizaci rodinné konference. Podněty pro realizaci přicházely nejčastěji ze strany OSPODu, a to v 9 případech, v 5 případech vzešel návrh ze strany neziskové organizace, a v jednom ze strany terapeuta dítěte a v jednom případě byla označena možnost „ještě někdo jiný“.

Co se týká doby potřebné na realizaci, tak průměrně se podaří rodinná konference zorganizovat do 7 týdnů od podání podnětu.

Tabulka 20 Doba od podání podnětu k realizaci rodinné konference

Doba v týdnech	N
3 týdny	1
5 až 7 týdnů	8
8 až 10 týdnů	6
12 týdnů	1

Čas strávený organizací rodinné konference byl v dotazníku rozdělený na čas k organizaci s odborníky a čas na organizaci s rodinou a taktéž byli koordinátoři dotazováni na čas strávený na cestách k oběma skupinám účastníků. Průměrný čas strávený organizací s rodinou je 18 hodin, s odborníky pak 3 hodiny. Na cestách za rodinou stráví pracovníci v průměru 9 hodin, na cestách za odborníky pak 2 hodiny. Tyto hodnoty jsou však částečně ovlivněny extrémními případy, proto je níže připojená tabulka s podrobnějším rozložením času.

Tabulka 21 Čas strávený jednáním s rodinou

Čas na rodinu	N
10-15 hodin	6
16-20 hodin	7
21-26 hodin	2
40 hodin	1
Cesty rodina	N
1-5 hodin	4
6-10 hodin	7
11-13 hodin	4
24 hodin	1

Tabulka 22 Čas strávený jednáním s odborníky

Čas na odborníky	N
1-1,5 hodiny	5
2-3,5 hodiny	9
5 hodin	1
12 hodin	1
Cesty odborníci	N
1 hodina	4
2 hodiny	2
3 hodiny	2
5 hodin	1

Poslední otázka se týkala toho, jaké bylo zadání pro rodinnou konferenci. V 6 případech šlo o zabránění odebrání dítěte z rodiny, v 5 případech o výchovné nebo školní potíže a také o řešení zanedbávání dítěte (nevhodné podmínky), ve 4 případech o návrat dítěte do rodiny/náhradní rodinné výchovy či pěstounské péče nebo o jiný důvod a v 1 případě byl jako důvod uvedeno nastavení kontaktu rodiny a dítěte žijícího mimo ni.

Shrnutí výsledků

Jak je vidět v prezentovaných výsledcích evaluace, jsou rodinné konference jejich účastníky vnímány pozitivně a vidí v nich přínosy. Z rozhovorů s odstupem času však vyplývá, že je pro rodinu a ostatní účastníky někdy obtížné vydržet v plnění plánu a také reagovat na nové situace, které se přirozeně dostávají.

Řešením by bylo posílit kapacity OSPOD o další terénní sociální pracovníky, kteří by dlouhodobě pracovali s rodinami. Jde o systémově udržitelné řešení, která má oporu v legislativě. Je praxí v ČR navyšovat počty terénních sociálních pracovníků právě na OSPOD, kteří by se pak mohli věnovat rodinám, které využily rodinné konference a podporovat je v realizaci rodinných plánů. Předpokládáme, že jedním z efektů spolupráce terénního pracovníka s rodinou by bylo efektivnější využití zdrojů nalezených během rodinné konference a implementace rodinného plánu do individuálního plánu ochrany dítěte.

Z evaluace ve vztahu k sociálním pracovníkům OSPOD vyplývá, že využití rodinných konferencí je podstatně limitováno legislativní úpravou. Legitimizace rodinných konferencí (jejich uznání jako metody sociální práce s rodinou, tak jak je tomu u případových konferencí), by zvýšila poptávku OSPOD po jejich využití a tím i zájem o vzdělávání v této metodě. Dá se předpokládat pozitivní dopad využití rodinných konferencí i v oblasti změny paradigmatu myšlení (přístupu) k rodinám, které jsou klienty oddělení sociálně-právní ochrany. Změna přístupu od expertního (často autoritativního postavení OSPOD) k participačnímu (partnerskému módu), v rámci kterého je rodina podporována a zmocňována, je náročnou výzvou pro sociální pracovníky. V každém případě stávající reforma péče o ohrožené děti předpokládá mimo jiné i posun v přístupu sociálních pracovníků a zavádění inovací v systému. Rodinné konference mají nepochybně potenciál rozšířit nabídku metod práce sociálních pracovníků s rodinou.